

Dedicated in honor of the 10th Yahrzeit of Mary Ruback, by her family

ל"ג אדר א' בת אברהם ע"ה

רות פרק א

(א) ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם? הוודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בניו: (ב) ושם האיש אלימלך ושם אשתו נעמי ושני בניו מחלון וכליון אפרתים מבית לחם? הוודה ויבאו שדי מואב ויהיו שם: (ג) ויקמת אלימלך איש נעמי ותשאר היא ושני בניה: (ד) וישאו להם נשים מאביות שם האחת ערפה ושם השנית רות וישבו שם כעשר שנים: (ה) ויקמתו גם שניהם מחלון וכליון ותשאר האשה משני ילדיה ומאשה: (ו) ותקם היא וכלתיה ותשב משדי מואב פי שמעה בשדה מואב פי פקד יקוק את עמו לתת להם לחם: (ז) ותצא מן המקום אשר היתה שמה ושתי כלתיה עמה ותלכנה בדרך לשוב אל ארץ יהודה: (ח) ותאמר נעמי לשתי כלתיה לכנה שבנה אשה לבית אמה יעשה יעש יקוק עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים ועמדי: (ט) ותן יקוק לכם ומצאן מנוחה אשה בית אישה ותשק להן ותשאנה קולן ותבכינה: (י) ותאמרנה לה פי אנה נשוב לעמך: (יא) ותאמר נעמי שבנה בנתי למה תלכנה עמי העוד לי בנים במעי והיו לכם לאנשים: (יב) שבנה בנתי לכן פי זקנתי מהיות לאיש פי אמרתי יש לי תקנה גם הייתי הלילה לאיש וגם ילדתי בנים: (יג) הלהן תשברנה עד אשר יגדלו הלהן תעננה לבלתי היות לאיש אל בנתי פי מר לי מאד מכם פי צאה בי יד יקוק: (יד) ותשנה קולן ותבכינה עוד ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה: (טו) ותאמר הנה שבה יבמתך אל עמה ואל אלהיה שובי אחרי יבמתך: (טז) ותאמר רות אל תפגע בי לעזבך לשוב מאחריך פי אל אשר תילכי אלך ובאשר תליני אליו עמך עמי ואלהיך אלהי: (יז) באשר תמותי אמות ושם אקבר כה יעשה יקוק לי וכה יסוף פי המות ופריד ביני ובינך: (יח) ותרא פי מתאמצת היא ללקת אתה ותחדל לדבר אלהי: (יט) ותלכנה שתיהם עד באנה בית לחם ויהי כבאנה בית לחם ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי: (כ) ותאמר אליהן אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרא פי המר שדי לי מאד: (כא) אני מלאה הלכות וריקם השיבני יקוק למה תקראנה לי נעמי ויקוק ענה בי ושדי הרע לי: (כב) ותשב נעמי ורות המואבית כלתה עמה השבה משדי מואב והמה באו בית לחם בתחלת קציר שערים:

רש"י

(א) ויהי בימי שפוט השופטים - לפני מלך מלך שאול שהיו הדורות מתפרנסים על ידי שופטים ובימי אבצן היה שאמר רבותינו אבצן זה בועז: וילך איש - עשיר גדול היה ופרנס הדור ויצא מארץ ישראל לחוצה לארץ מפני צרות העין שהיתה עינו צרה בעניי הבאים לדחוקו לכך נענש: (ב) אפרתים - חשובים וכן (שמואל א א) בן תוחו בן צוף אפרתי אבגי"נוס, ראה חשיבותו שהרי השיא עגלון מלך מואב את בתו למחלון דאמר מר רות בתו של עגלון היתה, ד"א אפרתים בית לחם קרויה אפרת: (ג) איש נעמי - למה נאמר מכאן אמרו אין איש מת אלא לאשתו (ואמר איש נעמי כלומר לפי שהוא היה איש נעמי ושולט עליה והיא טפלה לו לכן פגעה בו מדת הדין ולא בה): (ג) גס שניהם - מהו גם בתחלה לקו בממונם ומתו גמליהם ומקניהם אח"כ מתו גם הם: (ז) ותצא מן המקום - למה נאמר הרי כבר נאמר ותשב משדה מואב ומהיכן תשוב אם לא תצא מן המקום שהיתה שם אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום ניכרת ועושה רושם פנה זיוה פנה הדרה פנה שבחה של עיר וכן (בראשית כח) ויצא יעקב מבאר שבע: (יב) כי זקנתי מהיות לאיש - שאנשא לו ואוליד בנים ותנשא/ותנשא/והם שאינם אסורים לכם ואינכם אסורים להם משום אשת אחיו שלא היה בעולמו שאינה זקוקה ליבם לפי שלא היו למחלון וכליון קדושין בהן שנכריות היו ולא נתגיירו ועכשיו הן באות להתגייר כמו שנאמר כי אתך נשוב לעמך מעתה נהיה לעם אחד: (יז) כי אמרתי יש לו תקוה - כי אפילו אמר לי לבי יש לי תקוה לינשא עוד וללדת בנים: (יח) ווגם הייתי הלילה לאיש - ויותר מכן אפילו הרייתי הלילה זכרים: (יח) ווגם ילדתי בנים - או אפילו כבר ילדתי בנים: (יח) הלהן תשברנה - בתמיה שמא להם תצפנה עד אשר יגדלו לשון (תהלים קמו) שברו על ה' אלהיו: (יח) תעננה - לשון אסור כלא כמו עג עוגה ועמד בתוכה ויש פותרין לשון עיגון ולא יתכן שאם כן היה לו לינקד הנו"ן דגש או לכתוב שני נונ"ן: (יח) כי יצאה בי יד ה' - אמר רבי לוי כל מקום שנאמר יד ה' מכת דבר היא ובנין אב לכולם (שמות ט) הנה יד ה' הויה: (טו) הנה שבה יבמתך - זה טעמו למעלה תחת השי"ן לפי שהוא לשון עבר (אסתר ב) ובבקר היא שבה טעמו למטה בבי"ת לפי שהוא לשון הווה וכן כל כיוצא בהם: (טז) אל תפגע בי - אל תפצרי בי: (כ) כי אל אשר תלכי אלך - מכאן אמרו רבותינו ז"ל גר שבא להתגייר מודיעים לו מקצת עונשים שאם בא לחזור בו יחזור שמתוך דברים של רות אתה למד שאמרה לה נעמי אסור לנו לצאת חוץ לתחום בשבת א"ל באשר תלכי אלך, אסור לנו להתייחד נקבה עם זכר שאינה אישה אמרה לה באשר תליני אלך, עמנו מובדלים משאר עמים בשש מאות ושלוש עשרה מצות עמך עמי, אסור לנו ע"א אלהיך אלהי, ארבע מיתות נמסרו לבית דין באשר תמותי אמות, שני קברים נמסרו לבית דין אחד לנסקלין ונשרפין ואחד לנהרגין ונחנקין אמרה לה ושם אקבר: (יז) כה יעשה ה' לי - כאשר התחיל להרע שיצאה בי ידו להמית אישי ולירד מנכסי: (יח) וכה יוסף - אם יפריד ביני ובינך כי אם המות: (יח) ותחדל לדבר אליה - מכאן אמרו אין מרבין עליו ואין מדקדקין עליו: (יט) ותלכנה שתיהם - אמר רבי אבהו בא וראה כמה חביבים הגרים לפני הקדוש ברוך הוא כיון שנתנה דעתה להתגייר השוה אותה הכתוב לנעמי: (יח) ותהם כל העיר - נעשית הומיה כל העיר כולם נתקבצו לקבור אשתו של בועז שמתה בו ביום: (יח) הזאת נעמי - ה"א נקודה חטף מפני שהיא בתמיה הזאת נעמי שרגילה לצאת בצבים ובפרדים חזיתם מה עלתה לה על אשר יצאתה לחוצה לארץ: (כא) מלאה הלכות - בעושר ובנים, ד"א שהיתה מעוברת: (כ) ענה בי - העיד עלי שהרשעתי לפניו, ד"א ענה בי מדת הדין כמו וענה גאון ישראל: (כב) בתחלת קציר שעורים - בקצירת העומר הכתוב מדבר:

רות פרק ב

(א) וּלְנַעֲמִי מִידַע מוֹדַע לְאִישׁהּ אִישׁ גְּבוּר חֵיל מִמְשַׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ וְיִשְׁמוּ בְעֵז: (ב) וּתְאָמַר רות המואביה אֶל נַעֲמִי אֵלֶיךָ נָא הַשָּׂדֶה וְאֶלְקָטָהּ בְּשִׂבְלִים אַחַר אֲשֶׁר אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינָיו וּתְאָמַר לָהּ לְכִי בְּתִי: (ג) וּתְלַךְ וּתְבֹא וּתִלְקַט בְּשָׂדֶה אַחֲרֵי הַקְּצָרִים וַיִּקֶּר מִקֶּרֶה חֲלֶקֶת הַשָּׂדֶה לְבַעַז אֲשֶׁר מִמְשַׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ: (ד) וְהִנֵּה בְעֵז בָּא מִבֵּית לָחֶם וַיֹּאמֶר לְקוֹצְרִים קְנוּ עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ וַיִּבְרַכְךָ יְקֹזֵק: (ה) וַיֹּאמֶר בְּעֵז לְנַעֲרוֹ הַנֹּצֵב עַל הַקְּוֹצְרִים לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת: (ו) וַיַּעַן הַנַּעֲרָה הַנֹּצֵב עַל הַקְּוֹצְרִים וַיֹּאמֶר נַעֲרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא הַשִּׁבְיָה עִם נַעֲמִי מִשָּׂדֶה מוֹאֵב: (ז) וּתְאָמַר אֶלְקָטָהּ נָא וְאֶסְפְּתִי בְּעַמְרִים אַחֲרֵי הַקְּוֹצְרִים וּתְבֹא וּתַעֲמֹד מֵאֵז הַבְּקָר וְעַד עֵתָה זֶה שְׂבֵתָה הַבֵּית מַעֵט: (ח) וַיֹּאמֶר בְּעֵז אֶל רות הלוא שְׁמַעְתְּ בְּתִי אֶל תְּלַכִּי לְלֶקֶט בְּשָׂדֶה אַחַר וְגַם לֹא תַעֲבֹרִי מִזֶּה וְכֹה תִדְבְּקִין עִם נַעֲרָתִי: (ט) עֵינֶיךָ בְּשָׂדֶה אֲשֶׁר יִקְצְרוּ וְהִלַּכְתְּ אַחֲרֵיהֶן הֲלֹא צוִיתִי אֶת הַנַּעֲרִים לְבִלְתִּי נִגְעַךְ וְצִמְתְּ וְהִלַּכְתְּ אֶל הַכְּפִלִים וְשִׁתִּית מֵאֲשֶׁר יִשְׁאָבוּן הַנַּעֲרִים: (י) וּתִפֹּל עַל פְּנֵיהָ וּתִשְׁתַּחֲוֶי אַרְצָה וּתְאָמַר אֵלָיו מִדוּעַ מִצִּיאֹתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הַחֲפִירָנִי וְאֶנְכִי נְכָרִיָּה: (יא) וַיַּעַן בְּעֵז וַיֹּאמֶר לָהּ הִגֵּד הִגֵּד לִי כֹל אֲשֶׁר עָשִׂית אֶת חֲמוּתְךָ אַחֲרֵי מוֹת אִישׁיךָ וּתַעֲזֹבִי אֲבִיךָ וְאִמֶּךָ וְאָרְצְךָ מוֹלְדְתְךָ וּתְלַכִּי אֶל עִם אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתְּ תַּמּוּל שְׁלִשׁוֹם: (יב) וַיִּשְׁלַם יְקֹזֵק פְּעֻלָּתוֹ וַתְּהִי מִשְׁכַּרְתּוֹ שְׁלֵמָה מֵעַם יְקֹזֵק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאת לְחַסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו: (יג) וּתְאָמַר אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי כִּי נַחֲמַתֵּנִי וְכִי דִבַּרְתָּ עַל לֵב שִׁפְחָתְךָ וְאֶנְכִי לֹא אֶהְיֶה כְּאֶחָת שִׁפְחָתֶיךָ: (יד) וַיֹּאמֶר לָהּ בְּעֵז לַעֲתָה הֶאֱכַל גִּשְׁי הַלֶּם וְאָכַלְתְּ מִן הַלֶּחֶם וְטִבַּלְתְּ פִּתְךָ בַּחֲמֶץ וּתִשָּׁב מִצַּד הַקְּוֹצְרִים וַיִּצְבֹּט לָהּ קְלִי וּתְאָכַל וּתִשָּׁבַע וּתִתֵּר: (טו) וּתִקַּם לְלֶקֶט וַיִּצֹו בְּעֵז אֶת נַעֲרָיו לֵאמֹר גַּם בֵּין הָעַמְרִים תִּלְקַט וְלֹא תִכְלִימוּהָ: (טז) וְגַם שֵׁל תִּשְׁלוּ לָהּ מִן הַצִּבְתִּים וְעֲזַבְתֶּם וּלְקָטָה וְלֹא תִנְעָרוּ בָּהּ: (יז) וּתִלְקַט בְּשָׂדֶה עַד הָעֶרֶב וּתִחַבֵּט אֶת אֲשֶׁר לְקָטָה וְיִהִי כְּאִיפָּה שְׁעָרִים: (יח) וּתִשָּׂא וּתְבֹא הָעִיר וּתִרָא חֲמוּתָהּ אֶת אֲשֶׁר לְקָטָה וּתִוָּצֵא וּתִתֵּן לָהּ אֶת אֲשֶׁר הוֹתֵרָה מִשְׁבָּעָה: (יט) וּתְאָמַר לָהּ חֲמוּתָהּ אֵיפָּה לְקָטָת הַיּוֹם וְאֵנָּה עָשִׂית יְהִי מִכִּירְךָ בְּרוּךְ וּתִגַּד לְחֲמוּתָהּ אֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמּוֹ וּתְאָמַר שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בְּעֵז: (כ) וּתְאָמַר נַעֲמִי לְכֶלְתָּהּ בְּרוּךְ הוּא לִיקֹזֵק אֲשֶׁר לֹא עֲזַב חֲסָדוֹ אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַמֵּתִים וּתְאָמַר לָהּ נַעֲמִי קָרוֹב לָנוּ הָאִישׁ מִגֹּאֲלָנוּ הוּא: (כא) וּתְאָמַר רות המואביה גַם כִּי אָמַר אֵלַי עִם הַנַּעֲרִים אֲשֶׁר לִי תִדְבְּקִין עַד אִם כִּלּוֹ אֶת כָּל הַקְּצִיר אֲשֶׁר לִי: (כב) וּתְאָמַר נַעֲמִי אֶל רות פְּלֶתָה טוֹב בְּתִי כִּי תִצְאִי עִם נַעֲרוֹתַי וְלֹא יִפְגְּעוּ בְּךָ בְּשָׂדֶה אַחַר: (כג) וּתִדְבַק בְּנַעֲרוֹת בְּעֵז לְלֶקֶט עַד פְּלוֹת קְצִיר הַשְּׁעָרִים וּקְצִיר הַחֲטִים וּתִשָּׁב אֶת חֲמוּתָהּ:

בראשית פרק יב פסוק א

וַיֹּאמֶר יְקֹזֵק אֶל אַבְרָם לֵךְ מֵאֶרְצְךָ וּמִמּוֹלְדְתְךָ וּמִבֵּית אֲבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ:

רש"י

לך לך - להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול, וכאן אי אתה זוכה לבנים. ועוד שאודיע טבעך בעולם:

בראשית פרק יג

(א) וַיְהִי רִיב בֵּין רְעִי מִקְנֵה אַבְרָם וּבֵין רְעִי מִקְנֵה לוֹט וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי אֲזִי יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ: (ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל לוֹט אֵל נָא תְּהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ וּבֵין רְעִי וּבֵין רְעִיךָ כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ: (ט) הֲלֹא כָל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפְרָד נָא מֵעָלַי אִם הַשְּׂמָאל וְאִימְנָה וְאִם הַיָּמִין וְאִשְׂמְאֵלָה: (י) וַיִּשָּׂא לוֹט אֶת עֵינָיו וַיִּרָא אֶת כָּל כְּפַר הַיַּרְדֵּן כִּי כָלָה מִשְׁקָה לְפָנָי שַׁחַת יְקֹזֵק אֶת סֹדֶם וְאֶת עֲמֹרָה כְּגֹן יְקֹזֵק בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶכָּה צַעַר: (יא) וַיִּבְחַר לוֹ לוֹט אֶת כָּל כְּפַר הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע לוֹט מִקְדָּם וַיִּפְרְדוּ אִישׁ מֵעַל אַחֲיוֹ: (יב) אַבְרָם יָשָׁב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְלוֹט יָשָׁב בְּעָרֵי הַכְּפָר וַיִּאָּחֵל עַד סֹדֶם:

רש"י

(א) ויהי ריב - לפי שהיו רועים של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים נתנה הארץ לאברם, ולו אין יורש, ולוט יורשו, ואין זה גזל, והכתוב אומר והכנעני והפּרזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין: (ח) אנשים אחים - קרובים. ומדרש אגדה דומין בקלסתר פנים: (ט) אם השמאל ואימנה - בכל אשר תשב, לא אתרחק ממך ואעמוד לך למגן ולעזר. וסוף דבר הוצרך לו שנאמר (יד) וישמע אברם כי נשבה אחיו וגוי: ואימנה - אימין את עצמי, כמו ואשמאילה אשמאיל את עצמי. ואם תאמר היה לו לינקד ואימנה, כך מצינו במקום אחר (ש"יב יד יט) אם יש להימין ואין נקוד להימין: (י) כי כלה משקה - ארץ נחלי מים: לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה - היה אותו מישור: כגן ה' - לאילנות: כארץ מצרים - לזרעים: באכה צער - עד צער. ומדרש אגדה דורשה לגנאי, על שהיו שטופי זמה בחר לו לוט בשכונתם במסכת הוריות (י ב): (יא) כנר - מישור, כתרגומו: מקדם - נסע מאצל אברם והלך לו למערבו של אברם, נמצא נוסע ממזרח למערב. ומדרש אגדה הסיע עצמו מקדמונו של עולם אמר אי אפשי לא באברם ולא באלהיו: (יב) ויאחל - נטה אהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום:

רש"י

(א) מודע - קרוב בן אחיו של אלימלך היה אמרו רבותינו ז"ל אלימלך ושלמון אבי בועז ופלוני אלמוני הגואל ואבי נעמי כולם בני נחשון בן עמינדב היו ולא הועילו להם זכות אבותם בצאתם מהארץ לחוצה לארץ: (ב) אלכה נא השדה - לאחד משדות אנשי העיר אחרי אחד מהם אשר אמצא חן בעיניו - שלא יגער בי: ואלקטה שבלים אחר אשר אמצא חן בעיניו - אחר מי אשר אמצא חן בעיניו: (ג) ותבא ותלקט בשדה - מצינו במדרש רות עד לא אזלת אתת שהוא אומר ותבא ואחר ותלקט אלא שהיתה מסמנת הדרכים קודם שנכנסה לשדה והלכה ובאה וחזרה לעיר כדי לעשות סימנים וציונים שלא תטעה בשבלים/בשבילין/ותדע לשוב: ויקר מקרה - לבא בחלקת השדה אשר לבעוז: (ה) למי הנערה הזאת - וכי דרכו של בועז לשאול בנשים אלא דברי צניעות וחכמה ראה בה שתי שבלים לקטה שלשה אינה לקטה והיתה מלקטת עומדות מעומד ושוכבות מיושר/מיושב/ כדי שלא תשחה: (ו) השבה עם נעמי - הטעם למעלה תחת השיין לפי שהוא לשון עבר ואינה לשון פועלת: (ז) ותאמר - בלבה: אלקטה נא - לקט השבלים: ואספתי בעמרים - שכחה של עמרים: (ט) וצמית והלכת אל הכלים - ואם תצמאי אל תכלמי מלכת ולשתות מכלי המים אשר ישאבו הנערים: (יג) לא אהיה כאחת שפחתך - איני חשובה כאחת מן השפחות שלך: (יד) וטבלת פתך בחומץ - מכאן שהחומץ יפה לשרב: ויצבט לה קלי - ויושט לה ואין לו דמיון במקרא אלא בלשון משנה אחוריים ותוך ובית הצביטה: (טז) וגם של תשלו - שכח תשכחו עשו עצמיכם כאילו אתם שוכחים תרגום כל שגגה שלותא וכן על השל, דבר אחר לשון כי ישל זיתך: צבתים - עמרים קטנים יש דוגמתו בלשון משנה מצאן צבתים או כריכות: (יט) יהי מכירך ברוך - בעל השדה שנשא ונתן לך פנים ללקט בשדהו: (כ) את החיים ואת המתים - שזן ומפרנס את החיים ונטפל בצורכי המתים: